

Геннадій ГОЛЯКА

МУЗИЧНА ДОМІНАНТА СУЧАСНОГО ГЛУХОВА (ДО 25-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ ХОРУ ДУХОВНОЇ МУЗИКИ КАТЕРИНИ КОБЗАР)

У статті здійснено спробу розкрити сутність унікального явища сучасної культури міста Глухова – аматорського хору духовної музики під керівництвом Катерини Миколаївни Кобзар.

Ключові слова: *аматорський хор, духовна музика, Глухів, Катерина Кобзар.*

Постановка проблеми. Крізь призму часу набагато легшою є спроба осмислення явищ культури та мистецтва, дослідження подій або ролі певної творчої індивідуальності в межах історичного хронотопу. Час у цьому випадку виступає своєрідним кристалізатором, що перетворив людське життя на історичні явища, періодизовані етапи та хроніки. Зовсім іншим видається процес узагальнення подій сучасності. Це певним чином нагадує спостереження за роботою гончара, в руках якого гнучкий еластичний матеріал набуває певних форм, або викликає асоціацію присутності при виконанні музичного твору, коли художній образ створюється наживо, тут і зараз.

У культурному житті кожного міста існують феномени, які виявляють сутність його мистецького буття. Таким явищем у Глухові, на наше переконання, є аматорський хор духовної музики Катерини Миколаївни Кобзар¹, що функціонує при міському палаці культури і в нинішньому 2015 році святкує свій чвертьвіковий ювілей. Добре знаний та шанований містянами, хоровий колектив з 2000 року носить почесне звання “Народний” і сьогодні репрезентує Глухів на усіх мистецьких та громадських форумах, є візитівкою одного з найкрасивіших старовинних міст України².

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За чверть століття накопилася значна кількість публікацій у пресі та мережі Інтернет зі схвальними відгуками про численні концертні виступи колективу, лік яких ведеться на сотні. Хор Кобзар має студійні записи, частина яких увійшла до аудіо альбому “Народний камерний хор духовної музики, місто Глухів” (2004).

Творчість хорового колективу постійно знаходиться в колі уваги регіональної та місцевої преси. Зокрема, у публікаціях різних років Лесі Олійник [6; 7], Оксани Коваленко [5] відображено панораму концертного життя, географію гастрольних маршрутів. Інформація про концертні виступи попадала також на шпальти київських часописів, зокрема, видань “День” [7],

¹Двадцятип’ятирічна історія діяльності хору, який створений та очолюваний єдиним незмінним керівником Катериною Миколаївною Кобзар, на нашу думку, дозволяє визначати колектив як “хор духовної музики Катерини Кобзар”.

²За даними держкомстату за 2009 рік, Глухів визначено також і екологічно найчистішим містом в Україні [3].

“Оксамит” [4]. Зрештою, на неповторному колориті культурних традицій Слобожанщини зупиняється Алла Васюріна [1].

Наближення поважного ювілею наполегливо підштовхує до вивчення цього унікального мистецького явища, узагальнення творчих напрацювань. Проблематика видається особливо актуальною, оскільки діяльність колективу і його керівника не були об’єктом окремої уваги науковців та музикознавців.

Мета статті. Наукова розвідка ставить за мету виявити сутність мистецького феномену аматорського хору духовної музики міста Глухова під орудою Катерини Кобзар.

Виклад основного матеріалу. Становлення хорового колективу випало на 1990-ті роки – складний період життя нашого суспільства. Можливо, як рефлексія на соціальну депресію та переверот у свідомості українців, яким супроводжувалися перші роки становлення незалежності країни. Цікаво, що саме академічний спів як найвища і найскладніша форма музикування була обрана диригентом Катериною Миколаївною Кобзар та актуалізована у місті Глухові. Слід сказати, що аматорські колективи академічного співу особливо рідкісні в Україні у теперішній час, тоді як аматорський хор духовної музики взагалі унікальне явище культури.

Традиційно майже всі хорові капели включають до свого репертуару духовні твори, проводять вечори духовної музики і т.ін. Проте специфікація колективу на виконанні духовних творів покладає особливі завдання на диригента і на хористів: вербальний зміст потребує особливого смислового навантаження і зосередження, що, в результаті, “переймає” і слухач. Виконання творів духовної музики фактично є процесом творення молитви, що викликає явище катарсису – основу духовної культури людини, сутності справжнього високого мистецтва.

Відомо, що в період 90-х років були створені хор духовної музики “Фрески Києва” (1989) та муніципальний камерний хор “Київ” (1990) – професійні хорові колективи національного рівня, які спеціалізуються на виконанні духовної музики. Окремі колективи в Україні виконують виключно православні піснеспіви. Добре знаним сьогодні є ансамбль стародавнього співу з міста Харкова “Стрітення” (диригент Ігор Сахно), який розпочав свій творчий шлях також у 1990 році. Можна припустити, що заснування аматорського колективу духовної музики в Глухові йшло в ногу з часом, оскільки стан суспільства актуалізував виконання музики саме такого змісту.

Вперше хор зазвучав у листопаді 1990 року, виконуючи обіходні піснеспіви під час літургії на престольному святі у стінах найвеличнішої споруди міста Глухова – Трьох-Анастасієвському кафедральному соборі Конотопської і Глухівської єпархії³.

Слід визнати основоположну роль Катерини Миколаївни Кобзар в усіх аспектах діяльності глухівського аматорського хорового колективу: від ідеї

---

³ Православний храм, побудований у кінці XIX століття родиною цукрозаводчиків, меценатів і благодійників Терещенків.

його створення до викристалізування у найдрібніших деталях компонентів музичної тканини виконуваного твору. Компетентний диригент не залишає у хористів сумнівів щодо вірності трактування своїх художніх задумів. Досвід чуйного музиканта та професіоналізм хормейстера дозволяє їй бути переконливою у власних інтерпретаціях, знаходити своє, особливе у вже відомих хорових творах.

Важливим рушієм у цьому є поєднання людських якостей з досконалим знанням природи співочих можливостей хористів – умінням відчувати та скеровувати звучання окремого голосу у палітрі ансамблевого звучання, а водночас не поступитися жодним зі своїх художніх задумів у прагненні наблизити до ідеалу створюваний музичний образ. Такий дуалізм та балансування між протилежностями можливо і складає основу справжнього диригентського “чуття” Катерини Кобзар та виявляє сутність самої диригентської професії.

Окремої уваги заслуговує уміння Катерини Миколаївни з-поміж величезного розмаїття написаної музики відібрати особливі перлини хорового репертуару та представити його слухацькій аудиторії. До речі, в 90-ті роки, коли колектив проходив своє становлення, проблема нотного матеріалу стояла особливо гостро, адже такі твори виконувалися в концертах того часу дуже рідко, і ноти були хіба що в архівах бібліотек консерваторій, Інтернет простір же на той час був іще відсутній.

В репертуарі аматорського хору твори композиторів різних епох, країн та стилів. Виконуються вони мовою оригіналів, зокрема російською, італійською, німецькою. Важливу нішу займає музика вітчизняних авторів: Миколи Лисенка, Миколи Леонтовича, Кирила Стеценка, Тетяни Яшвілі та багатьох інших композиторів.

З особливою шаною та певною мірою святості ставлення у колективі до виконання хорової спадщини своїх уславлених земляків, композиторів світового рангу Дмитра Бортнянського і Максима Березовського. У репертуарному переліку “Знаменся на нас”, “В пам'ять вічну буде праведник”, “Отче наш”, “Херувимська”, хоровий концерт “Не отвержи мене во время старости” Березовського. З творів Бортнянського звучать “Херувимська”, “Достойно есть”, “Богородице спаси”, “Благословлю Господа на всякое время”, “Отче наш”, хорові концерти “Тебе Бога хвалим”, “Воскликните Господеви вся земля”, “Вознесу Тя, Боже мой” та ін.

Традиційно щороку хор виступає з тематичними концертними програмами “Різдвяні піснеспіви” та “Прощена неділя”, а також звітує концертом перед громадою міста до річниці створення свого колективу, яку відзначають восени. Окрему програму з хорових творів на слова Тараса Шевченка підготовлено у 2014 році до 200-річчя від дня народження Великого Кобзаря.

Гастрольні маршрути хору в 2004 та 2007 роках пролягли аж до Санкт-Петербурга на Міжнародний фестиваль хорового мистецтва “Поющий мир”. Слід сказати, що у спокусливого та вибагливого слухача північної російської столиці колектив мав дійсно значний успіх і виступав поряд з титулованими хоровими капелами різних країн світу.

Любителі співу міста Глухова творчо та духовно “окормляються” у хоровому колективі Катерини Кобзар. Його склад з роками оновлюється та змінюється. Серед хористів є співаки з музичною освітою і такі, що не знають нотної грамоти, проте їх блискучі співочі задатки досвідченому наставнику належним чином вдалося розвинути. У зв’язку з такою “кадровою” неоднорідністю до репертуару обираються твори технічно не складного музичного викладу. Проте їх фактурна простота і “прозорість” у зовсім не зменшує високохудожній результат концертного звучання.

Кожний із хористів може стверджувати, що найскладніша у світі професія диригента саме для Катерини Кобзар. Слід сказати, що окрім багаторічного власного досвіду керівника колективу їй стає в нагоді професійна освіта диригента. Набутими знанням та вмінням вона багато в чому завдячує alma mater – Сумському музичному училищу⁴ та своєму викладачеві з фаху по класу диригування Георгію Степановичу Довжинцю (1938–1986) – відомому на Сумщині хоровому диригенту і викладачу хорових дисциплін⁵.

У 2006 році п’ятнадцятирічна робота хорового колективу потужним сплеском вилилася в заснування у місті Глухові фестивалю духовної музики “Глинські дзвони”. Без сумніву, ідея проведення цього музичного форуму лежить у площині багаторічної творчої та хорової діяльності Катерини Миколаївни і її колективу. На сьогодні фестиваль духовної музики “Глинські дзвони” є окрасою культурного життя міста Глухова⁶. Спільними зусиллями його щорічно в листопаді, перед початком Різдвяного посту, проводять ставропігійний Свято-Різдва Богородиці чоловічий православний монастир Глинська Пустинь, Конотопська єпархія, міська влада та обласний відділ культури. Фестиваль має офіційний статус обласного, проте щороку в листопаді колишня гетьманська столиця лівобережної України збирає колективи з різних міст України⁷. За визначні особисті заслуги в церковній діяльності Катерину Миколаївну Кобзар Українська Православна Церква Московського Патріархату відзначила орденом святої великомучениці Варвари II ступеня (2006). Сама диригент зазначає: “Ми виховали в Глухові слухача академічної музики і слухача духовної музики”. І, на нашу думку, це відповідає дійсності, адже чверть століття слухацька публіка міста Глухова має можливість споживати музичний продукт високого ґатунку – академічний хоровий спів духовних творів, і на ньому зростає художній смак слухача.

Важливим є те, що хоровий колектив Катерини Кобзар користується підтримкою французького бізнесмена Мішеля Терещенка – прямого нащадка легендарного роду відомих на всю Європу цукрових магнатів, фінансистів,

---

⁴ Закінчила в 1971 році.

⁵ У 1970–1980-ті роки Довжинець Г. С. працював спочатку завучем, а згодом директором Сумського музичного училища. Слід згадати, що саме під час його керівництва спеціалізованим обласним музичним навчальним закладом училище набуло статусу “зразкового навчального закладу” і стало носити ім’я Дмитра Степановича Бортнянського.

⁶ 2 грудня 2014 року вдев’яте у місті Глухові було проведено музичний фестиваль “Глинські дзвони”.

⁷ Церемонія відкриття фестивалю відбулася восени 2006 року за присутності Предстоятеля Української Православної Церкви Блаженнішого Митрополита Володимира.

онука Михайла Івановича Терещенка (1886–1956). Відомий в Україні підприємець і меценат настільки шанує глухівський аматорський хор, що навіть сам іноді в ньому співає. З особливим трепетом він слухає колектив, коли випадає нагода бути в Анастасіївському храмі – родинній усипальниці династії славетного роду Терещенків. Пан Мішель виступив спонсором створення студійних записів хору Катерини Кобзар на компакт диск і в майбутньому планує здійснити ряд мистецьких проєктів за участю колективу.

Підтвердженням тому стали дві потужні академічні мистецькі акції⁸ проведені у 2014 році в Глухові благодійним фондом “Фундація Спадщини Терещенків”, які сколихнули музичне буття провінційного міста: в концертних музичних зустрічах глухівчани почули камерний ансамбль “Київські солісти”, солістів Національної опери та Національної філармонії України, а також найперспективніших молодих інструменталістів НМАУ ім. П. І. Чайковського. Обидві музичні імпрези (весною та восени) поряд із зірковими академічними виконавцями, визнаною музичною елітою нашої країни обов’язково включали і виступи аматорського хору духовної музики Катерини Кобзар. Практика поєднання в одному концерті виступів цікавих аматорських колективів та професіоналів, виконавців світового рівня відповідає європейській та загальносвітовій практиці влаштування фестивальних проєктів, є дуже продуктивною та надзвичайно привабливою для слухача.

Слід сказати, що виникнення досліджуваного нами феномену аматорського хору духовної музики нероздільно пов’язане як із яскравою індивідуальністю його керівника диригента Катерини Кобзар, так і з особливою хоровою та музичною “харизмою” самого міста. В історичному аспекті музичний Глухів – надзвичайно привабливий артефакт. Як і інші невеликі міста України, наприклад, Ніжин, він здавна славиться своїми православними храмами, в яких лунає хоровий спів. Ореол слави співочої школи XVIII століття та імена її вихованців – видатних композиторів Бортнянського та Березовського – назавжди увінчали Глухів у переліку міст, що мають значний історичний музичний спадок світового значення. Відомим також фактом є функціонування у гетьманській столиці лівобережної України XVIII століття першого в Україні професійного театру західного зразка, який працював у палаці гетьмана Кирила Розумовського, мав свою хорову капелу, оркестр і балетну трупу.

Потужне коріння академічної музики у Глухові простежується і у витоках історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, який нещодавно “перегорнув сторінку” 140-річчя з часу свого заснування. Так, наприклад, існують згадки про функціонування у 90-х роках XIX століття симфонічного оркестру в чоловічій гімназії міста Глухова, яка розміщувалася у стінах нинішнього центрального корпусу університету і “була визначним культурним осередком краю” [2].

---

⁸Акції було проведено в рамках започаткованих Фундацією серії концертів для містян “Музичні зустрічі в Глухові”.

Висновки. Отже, в історичній проекції традиція хорового музикування у місті Глухові ніколи не зникала, вона лише трансформувалася на кожному певному історичному етапі, виявляючи свої нові форми буття. Професіоналізм керівника, значна християнська та громадська подвижницька діяльність Катерини Миколаївни Кобзар нероздільно пов'язані з історичною та культурною спадщиною свого міста і краю. Творчість її аматорського хорового колективу, можливо, є лише початком відродження потужної традиції славетного музичного Глухова, першою спробою відновлення історичного коріння хорових традицій великих українських композиторів Борзнянського та Березовського.

Література

1. Васюрина А. А. Культура западной Слобожанщины в поисках самобытности: современные измерения // Культурология в контексте гуманитарного знания : в 3 ч. – Ч. 1 / под ред. Г. А. Салтык. – Курск : Курск. Гос. Ун-т, 2013. – С. 126–130 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/handle/123456789/11793>
2. Вечерський В. В. Пам'ятки архітектури й містобудування Лівобережної України : виявлення, дослідження, фіксація / В. В. Вечерський. – К. : Видавничий дім А. С. С., 2005. – 586 с.
3. Відомості.UA : Держкомстат назвав найчистіші і найбрудніші міста України. – 29.06.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vidomosti-ua.com/ukraine/2412>
4. Голяка Г. П. Концерт зірок столичного академічного мистецтва в Глухові / Г. П. Голяка // Оксамит : Всеукраїнський суспільно-політичний журнал, вересень 2014. – Видавничий дім “АДЕФ-Україна”. – С. 8–9.
5. Коваленко О. М. Відбувся творчий вечір керівника архієрейського хору монастиря Різдва Пресвятої Богородиці Глинська пустинь Катерини Кобзар / О. М. Коваленко // Інформаційний інтернет-портал Української Православної Церкви “Православ'я в Україні”. – 25.11.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://arhiv.orthodoxy.org.ua/uk/node/20597>
6. Олійник О. С. Музичні зустрічі в Глухові / О. С. Олійник // Кур'єр + Телерадіокомпанія “Глухів”. – 17.07.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.trk.net.ua/content/view/2241/160>
7. Олійник О. С. Стара-нова провінція / О. С. Олійник // Газета День. – № 116. – 27.06.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://m.day.kiev.ua/uk/article/kultura/stara-nova-provinciya>

Отримано 14.01.2015

Summary

Holiaka Hennadii. Music dominant of modern Hlukhiv (to 25th Anniversary of Catherine's Kobzar Spiritual Music).

A description of the unique of the modern Hlukhiv culture is performed in the article. The phenomenon is represented by an amateur choir of spiritual music under coordination of Ekaterina Kobzar. Particularities of foundation and development of the choir in 1990 years were analysed; Kobzar's professional methods of work with amateur singers are clarified; the main features of the repertoire policy of music band are defined. Historical links of town representatives' art with academic tradition of the town music are expressed in the amateur choral singing practice. In the context of a concert practice of the choir unique trends of modern music existence of a provincial Hlukhiv are revealed.

Keywords: *Amateur choir, sacred music, Gluhiv, Catherine, the Kobzar.*